

DE GENTSCHHE VLEESCHHOUWERS AAN HET WOORD FIGUURLIJK MAAR OOK LETTERLIJK GESPROKEN

Als u er niets tegen hebt begin ik mijn verhaal met de opraking van een bijna 35 jaar oude anecdote.

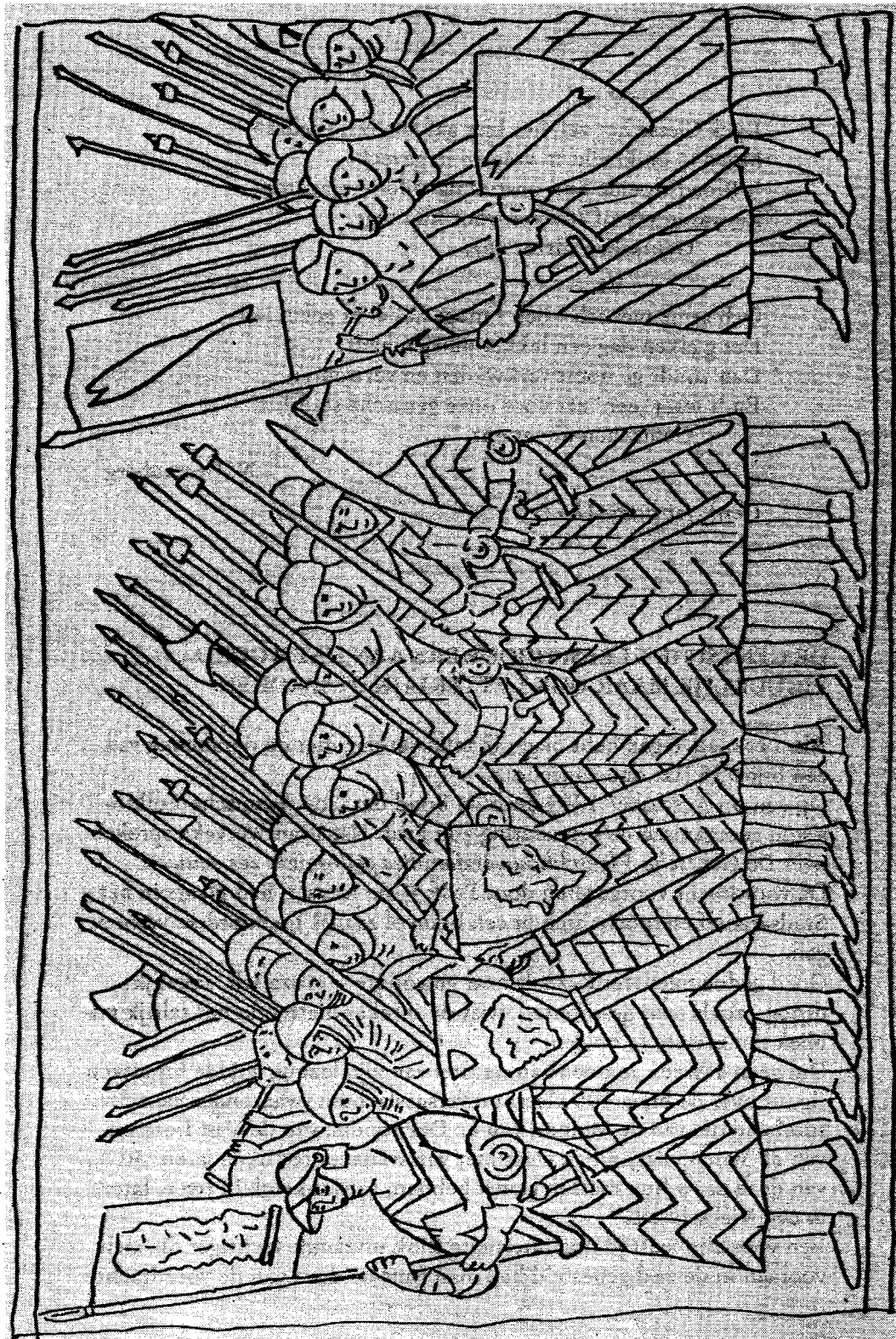
Op een op 3 oktober 1943 door de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen georganiseerde vergadering zou Prof. Hans van Werveke spreken over *De Gentsche Vleeschhousersfamilies gedurende zes eeuwen*.

De voordracht voorgezeten door Prof. P. de Keyser, had plaats in het Stadsarchief en mocht zich in een bomvol zaaltje toehoorders verheugen.

Goed gedocumenteerd - zoals naar gewoonte -, prozaïsch, zakelijk, droog - zoals naar gewoonte -, wist de spreker niettemin het talrijk publiek ten zeerste te boeien.

Om geen afbreuk te doen aan de titel van zijn lezing, wijdde hij uitvoerig uit over de bijna 100 vleeshouwersgeslachten (waaronder vanzelfsprekend die van de Minnes, van de Deynoodts, van de Van Loos en van de Van Melles) die ik weet niet van wanneer tot in de jaren '30 van deze eeuw hun messen gewet hebben, aanvankelijk in twee, later in één Vleeschhuis.

Een voor zijn leeftijd nog uitermate flink uitziende tachtiger die zich vooraan in de zaal genesteld had, had gans de duur van de voordracht

Afb. 1. Gewapende Vleeshouwers (10)

letterlijk aan de lippen van de spreker gehangen. Doch toen er op zeker ogenblik betoogd werd dat er in 1932 nog slechts één enkele van de nakomelingen der oude vleeshouwersfamilies in leven was, met name een Van Melle, dus geen Van Loo, begon onze belangstellende grijsaard zich danig onrustig op zijn stoel heen en weer te schuifelen. Met een naar links en naar rechts een blik werpend waarin èn ontsteltenis, èn teleurstelling, èn machteloosheid te lezen stonden. Prof. De Keyser, aan wie die ongewone pantomime niet ontgaan was, snapte bij intuïtie wat er met de man aan de hand was. Een vriendelijke, geruststellende hoofdknik in de richting van de oude volstond om deze op zijn gemak te brengen.

Nadat Prof. Van Werveke een punt achter zijn verhaal gezet had, was het de beurt aan de voorzitter om het woord te voeren : "We hebben met voldoening mogen vaststellen dat de voordracht met zo'n bijzondere belangstelling gevolgd werd. Dat verdiende ze trouwens dubbel en dik. enz. enz. Mocht er onder de toehoorders iemand zijn die een vraag of zo te stellen heeft, mijn geleerde collega zal die ongetwijfeld met genoegen beantwoorden."

Is het wel nodig erop te wijzen dat hij tersluiks een veelbetekende blik in de richting van de wemelaar wierp ?

Deze stelde zich dan ook kordaat recht, en zonder enige blijk van verlegenheid te laten vermoeden : "Meniere, 't was allemoal giel sguune wâ dâde gij doar verted'èd. Moar wâ da'k zegge zoe, t'en es nie woar dad'er gien Van Luus ne mier en zijn. Ik zelve iete Van Luu, 'k bennekik nû in de tachtig en k'è over ienige joare 't vliesgêwe gedoan. In 't es giel spijtig da'k dâ nû nie mier en kan. 't Es dâda'k zegge wildege." Wat bleef er de beleefd glimlachende prof. anders over dan de man hartelijk te feliciteren met zijn hoge leeftijd, doch niet zonder er - vooral het auditorium - even vriendelijk aan te herinneren dat onze gewezen "vliggêwer" vroeger (vóór 1932) WEL, doch later nà 1932) NIET aan de kapblok gestaan had.

Dat Prof. Van Werveke als onderwerp van zijn causerie het wedervaren van de Gentse Vleeshouwers gekozen heeft, hoeft niemand te verwonderen. Hij had een boontje voor dat soort mensen : eentje van genealogische aard. In zijn aderen stroomde nl. zuiver vleeshouwersbloed. Luister hoe dat kwam. Een van zijn 18de-eeuwse voorvaderen Livinus Petrus van Werveke, trouwde omstreeks 1740 met Marie Catharina van Melle. Het kan bijna niet anders of de vader of grootvader van het meisje moet het vleeshouwen gedaan hebben. En aangezien de 4 grote families (zie verder) in de regel onder elkaar trouwden is het verre van uitgesloten dat Van Loos, Minnes en Deynoodts met vaart meege-

holpen hebben om Hans' vooroudertafel op te bouwen.

*
* *

Dat schijnbaar onbelangrijk voorvalletje betekende voor mij een bijna dwingende aansporing om over die (vier ?) vleeshouwersfamilies wat meer te weten te komen.

Ik kan mij niet herinneren of Prof. Van Werveke veel verteld heeft over de puur folkloristische kant van dat vleeshouwersgedoe. En of hij dat verhaal te berde gebracht heeft waarin de (vier ?) geslachten zo'n eersteplanrol gespeeld hebben.

U weet dat Keizer Karel de reputatie had een guitige, olijke, bijdehandse kwant geweest te zijn. Denk maar aan "De heereylycke ende vroylycke daeden van Keyser Carel den V" die eeuwen lang de ene generatie na de andere zo'n gesmaakte winteravondverpozingen bezorgd hebben.

Bijdehand was hij ontegensprekelijk als het erop aankwam het vrouwvolk het hof - hof zonder hoofdletter - te maken. Waar hij ook voet aan wal zette, hier of elders, in de stad of in het dorp, overal had hij een knipoogje over voor liefst jonge evaatjes. Om ermee, dat spreekt vanzelf, te gaan "converseren" zoals men nog in zijn tijd zei. Aldus gebeurde het dat hij te Gent kwam "converseren" met maar liefst vier vleeshouwersdochters. Tegelijkertijd wel te verstaan. Die maagdekens heetten onderscheidenlijk (Margrietje ?) Deynoods, (Margrietje ?) Minne, (Margrietje ?) van Loo en (Margrietje ?) Van Melle. Het onvermijdelijk gevolg van dat "converseren" was dat elk der keizerlijke liefjes hem op een flinke zoon tracteerden, die natuurlijk niet naar hun vader maar naar hun moeder genoemd werden. Dus (Jan ?) Deynoodt, (Jan ?) Minne, idem Van Loo, idem Van Melle. De vier Jannen (?) gingen ook aan het vrijen, maar op een heel wat wettelijker manier dan hun gemeenschappelijke prinselijke papa en burgerlijke mama dat voorgedaan hadden. En maakten dat hun respectievelijke vrouwtjes ik weet niet hoeveel vleeshouwertjes in de dop de weg naar meneer pastoors doopvont deden inslaan. Omdat al die vleeshouwers kerels en kereltjes onvervalste zonen en kleinzonen van de keizer waren - dat was overal en door iedereen bekend - kregen zij de naam van *Prinsenkinderen*. Fantasten werden overal en altijd aangetroffen, dus eveneens in het 16de-eeuwse Gent. Niet voldaan zijnde met de gangbare versie van het Kinderengeval, deden snuggere knapen er nog een schepje op : de Minnes werden genoemd naar een meisje dat te veel GEMIND had; de Van Loos kregen hun naam naar het bos (LO) waar ze verwekt werden; de Van Melles omdat mama te *Melle* haar kunsten vertoond had; de

Deynoodts omdat een onschuldige juffrouw *NOODGEDWONGEN* aan een baby geraakt was. Honderd jaar geleden deden deze vertellinkjes nog flink de ronde in de milieus van de Vleeshouwers. Geen reden om er *nu* nog ruchtbaarheid aan te geven.

Hoe dichtertlijk en schilderachtig deze Prinsenkinderen-legenden ook luiden mochten, uiteindelijk dienden zij willen of niet de vlag te strijken voor de per definitie zo nuchtere als prozaïstisch klinkende waarheid.

Beluisteren we die mooie legende met een sporend oor, dan ervaren we alras dat ze, die legende, een samensmelting is van twee verschillende bestanddelen : 1° de verhouding tussen de Vleeshouwers (en de Visverkopers en Schippers) van de ene kant en het vorstelijk gezag van de andere kant. 2° Het erfelijkheidsprivilege waarvan de Vleeshouwers (en de Visverkopers) de bevoorreelden waren.

1° : De verhouding Gilden en vorstelijk Gezag

Een eerste misleiding zat hem in het gebruik van het woord *Prinsenkind*. In de middeleeuwen had het woord kind niet alleen de betekenis van jong mensje, maar tevens die van dienaar, zelfs van knecht. Een prinskind was derhalve niets meer dan een dienaar van de prins, zoals een *kraankind* iemand was die een kraan bediende. En een *kind van de litiere* een man die de draagstoel van een meestal vrouwelijke passagier te torsen had. En een *kind vander stede* niemand anders dan een schepenbode. En een *kind in de gasterie* (o.a. van Sente Baefs) degene die ervoor te zorgen had dat de gasten van de abt goed geherbergd werden. Kortom waren de Prinsenkinderen de dienaars die bij plechtige gelegenheden (blijde intreden, officiële bezoeken) in groot ornaat en bereden de prinselijke stoet openden. Of ze uitermate trots waren op hun eretitel ? De vraag stellen is ze beantwoorden. In ieder geval een eretitel die men die twee gilden zo maar niet naar het hoofd had geslingerd. Inderdaad, waren ze soms niet op verschillende tijdstippen de "daadwerkelijke" bondgenoten van hun prins, met name de graaf, geweest ? Denk dienaangaande eens even aan Jan Breydel die met zijn vleeshouwers de Guldensporens slag had helpen winnen. En aan het bloedig gevecht dat op 13 januari 1349 op de Vrijdagsmarkt geleverd werd tussen de wevers en de grafelijk gezinde kleine neringen, waarvan de Vleeshouwers, de Visverkopers en de Schippers zich het meest onderscheiden hadden. Omdat de graaf als overwinnaar uit de strijd kwam werd de slachting naderhand "den goeden Disendacht" genoemd.

2° : Het erfelijkheidsprivilege

Dit privilege was van een zeer oude datum, alleszins ouder dan de geboorte van de Prinsenkinderen. Uiteraard veel ouder dan de tijd waar-

14.

E.

15.

J. C. Wailor. scilicet.

Afb. 2. Het Gedierte en de Pronkwagen in de Cavalcade

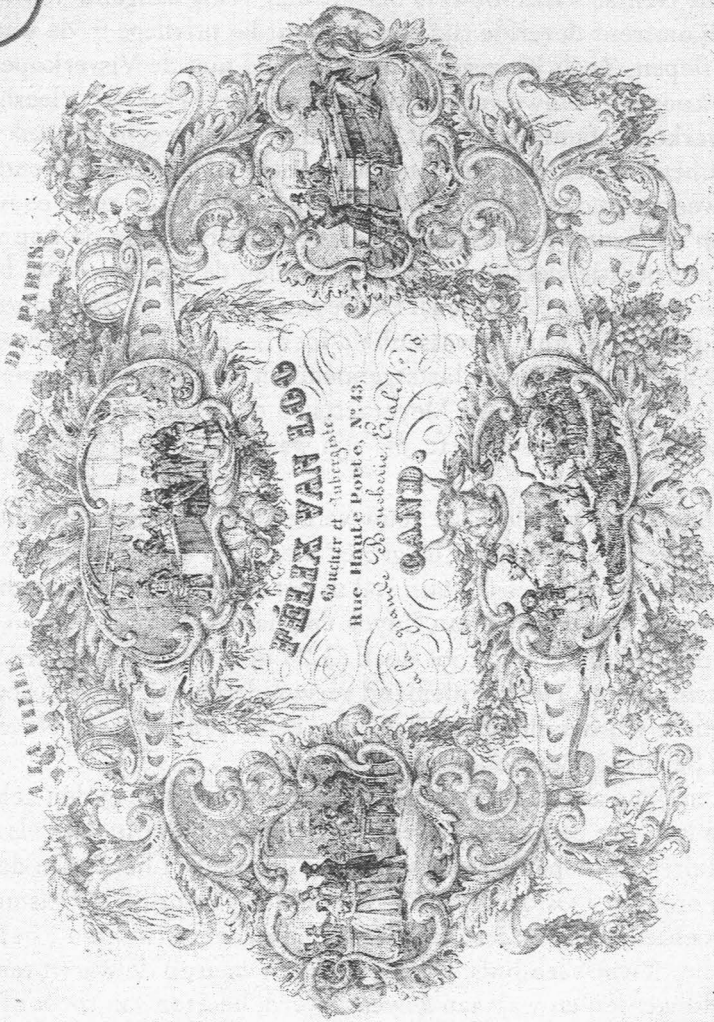
in de "heerlycke ende vrolycke daeden van keyser Carel V" zouden plaats gehad hebben. In Antwerpen hadden de vleeshouwers reeds op het einde van de 13de eeuw gestreden voor de verkrijging van dat voorrecht. De Brugse *Breydelszonen* verkregen het op 31 dec. 1302, nog geen half jaar nadat ze aan de Guldensporenslag deelgenomen hadden. Wat de Gentse Vleeshouwers betreft mag veilig aangenomen worden dat zij omtrent dezelfde tijd een gelijkaardig privilege in de wacht wisten te slepen. Zoals we zegden, tegelijkertijd met de Visverkopers, die op de koop toe nauwe verwanten van ze waren. Hoeveel Vleeshouwers-Visverkopersfamilies van dat uitzonderlijk voorrecht gebruik gemaakt hebben ? Moeilijk te zeggen. Hun aantal zal vanzelfsprekend groter geweest zijn dan in Keizer Karels dagen - dus ruim twee eeuwen later - toen dat aantal precies geteld *veertien* bedroeg. Aan de kop van die talrijke processie vleeshouwers marcheerden de Van Loos (44 leden) en de Van Melles (29 leden). De Deynoodts (10) en de Minnes (5) hadden blijkbaar hun volwassenheid niet bereikt. Daartegenover kwamen 2 andere families de laatstgenoemden de loef afsteken met scores van 12 en 19 leden : de Meyeraerts en de Seyssones. (1) Wat de overige 8 families betreft, die zijn waarachtig het aanhalen niet waard.

In het laatste kwart van de 17de eeuw verdeelden nog *zeven* families de Vleeshouwerskoek. Behalve de grote "vier" zijn er 4 De Moors, 2 Nevelincks en 6 Seyssones die hun stal in het Groot Vleeshuis hebben. In 1678 portretteerde Frans van Cuyck enkele leden van die zeven families op een uitzonderlijk groot doek (3,79 m x 2,19 m; bewaard in het Bijlokemuseum). Het zal niemand verwonderen van uit de hoogte aangekeken te worden door een Van Loo, een Deynoodt, een Nevelinck, een Seyssens (Seyssone), een Van Melle.

We vergaten bijna aan te stippen dat onze 2 profiterende gilden gehouden waren hun aan bederf zo onderheven eetwaren niet in winkels maar uitsluitend op openbare plaatsen aan de man (of liever aan de vrouw) te brengen : *vis* op de NIET overdekte (natuurlijk !!) Vismarkt (thans Groentemarkt) en het *vlees* WEL in overdekte ruimten : het Groot en het Klein Vleeshuis. De toonbanken waarop de waren tentoongesteld werden en waaraan gewerkt werd, heetten van meet af aan *stallen*. In het Frans *étals*. Vergelijk met de woorden *uitstallen* en *étaler*. Tussen haakjes : wie nog van die stallen wil horen spreken doet goed eens een praatje te gaan slaan met de visverkopers die hun tenten opgeslagen hebben in een deel van het gewezen Vleeshuis.

*
* *

Verzamelin
M.V. Westerg

Afb. 3. Een parel van een Adreskaart (9)

Hoe verder de tijd vorderde, hoe minder talrijk de Vleeshouwers-Visverkopersfamilies werden. Vanaf de tweede helft van de 16de eeuw zijn het de grote "vier" die het voor het zeggen hebben. Aan die stand van zaken zal pas een verandering komen als de twee gilden (in 1791) opgeheven worden. Gedaan met het prinsengedoe. Op dat historisch oogenblik waren de 116 stallen van het Groot Vleeshuis bezet door : de Deynoodts met 6 st.; de Van Melles met 23 st.; de Minnes met 24 st. en de Van Loos met 60 st. De De Moors en de Seyssones mochten achterna komen hinkelen met respectievelijk 2 en 1 st. (De toestand in het Klein Vleeshuis met zijn 20 st. was navenant.) Met andere woorden : ruim gedurende 250 jaar haalden de "vier" de lakens naar zich toe. En waar het pas gaf deelden ze die naar hartelust uit.

Willen we die stand van zaken door middel van een illustratie verduidelijken, dan kunnen we niet beter doen dan een blik te gaan werpen op de beroemde Macharius-calvacade die in 1767 drie keren (2) als een echte triomftocht door de stad trok : op maandag 1, woensdag 24 en dinsdag 30 juni.

Geen vereniging, geen gilde, geen ambacht of nering die er geen eer in stelde haar of zijn aandeel in de kosten te dragen. Vanzelfsprekend hadden de Vleeshouwers zich niet onbetuigd gelaten en een flinke duit in het zakje gedaan. Ze openden namelijk het tweede van de vier delen waarin de stoet bestond "door eene Bende Jagers en Amazonnen met walddhoorens ende verscheyde andere musicale Jagt-Instrumenten".

Wilt u weten wie we zoal als jagers en amazonen zien voorbijrijden ?

VIJF Van Loos : Petrus, Jacobus, Joannes, Joannes, Mathias

VIJF Van Melles : Philippus, Joannes, Franciscus, Petrus

ZES Minnes : Christianus, Petrus, Guillielmus, Marcus-Antonius, Gerardus, Jacobus

TWEE Vollaerts : Joannes, Franciscus

DRIE DE Raeves : Arnoldus, Petrus, Joannes-Baptista

TWEE Deynoodts : Adrianus, Ludovicus.

In de 4 amazonen ofte jachtgodinnen herkennen we reeds bij de eerste oogopslag EEN Van Loo (Isabella); EEN Van Melle (Maria); EEN Minne (Regina); EEN Deynoodt (Antonia). Er kan warempel niet beweerd worden dat de koek niet eerlijk verdeeld werd !

In de stoet werden 21 zg. gedierten rondgereden. Dat de Vleeshouwers als gedierte een HERT uitgekozen hadden kan niemand verwonderen aangezien dat dier hun zinnebeeld was (Waren zij inderdaad niet gemachtigd het hert te jagen ?) (3). De 2 paarden die voor het gedierte gespannen zijn, zijn bereden door TWEE Van Melles (Joannes en Christianus). De 5 godinnen die het hert gezelschap houden heten Theresia

en Petronella van Melle; Anna van Loo; Francisca Vollaert en Agnes Minne. Op de 4 paarden die de praalwagen voorttrekken (een van de 24) hebben als ruiters DRIE Van Loos (Cornelius; Henricus; Franciscus) en EEN Minne (Franciscus). Van de 7 goden en godinnen die de wagen "bemannen" zijn er VIER Minnes (Joanna; Maria; Catharina; Christoffel) en DRIE Van Melles (Catharina; Jacoba; Dominicus). Wie hoor ik daar fluisteren dat ook in de voorbije eeuwen het vrouwelijk geslacht gediscrimineerd werd ?

Onze voorvaders-vleeshouwers zijn niet alleen eersteklasfiguranten, uitstekende vaklieden, gewiekste handelslui, flinke prinselijke lijfwachten en prima jagers geweest, op de koop toe waren ze bij tijd en wijle - we mogen gerust aannemen uit de kluiten gewassen - *theaterartiesten*. Het schouwburgleven heeft zich van de 17de tot de 19de eeuw hoofdzakelijk afgespeeld in de gebouwen die staan pralen hebben waar thans onze Koninkl. Opera staat.

Om de toneelspeelkunst in de mogelijkheid te stellen zich naar wens te ontplooiën en ze meteen voor niet weinig toneelliefhebbers aantrekkelijk te maken, besloot de Sint-Sebastiaensgilde op 28 april 1664 in haar lokaal gelegen aan de Kouter een volwaardige toneelzaal in het leven te roepen. Een eerste vertoning had plaats op 20 aug. van hetzelfde jaar. De zaal werd op het einde van de eeuw tot Stadsschouwburg gepromoveerd (Eerste opvoering op 31 mei 1698).

Een brand vernielde het gebouw op 16 dec. 1715.

Jaren gingen voorbij zonder dat men eraan dacht de feniks uit zijn as te laten opstaan. Met uw verlof twintig lange jaren. Uiteindelijk droeg de Eed (bestuur) van de gilde de welbekende architect Bernard de Wilde (4) op het gidelokaal en de schouwburgzaal herop te bouwen. Het nieuwe theater of liever théâtre, werd ingehuldigd op 12 maart 1737 met het feestelijk optreden van "Coordedansers ende Comedianten".

Om verschillende redenen hadden de Stedelijke Magistraat en de Eed zich tot regel gesteld de zaal uitsluitend aan professionele troepen (niet zelden Franse of Italiaanse) te verhuren. Alras echter zou blijken dat er geen regels zonder uitzonderingen zijn, want wat zien we ?

Op 25 en 27 febr. 1740 betreden een groep jonge dames, leerlingen van het Jezuïetencollege (Voldersstraat) de planken om voor een goed werk een allegorisch stuk op te voeren. Van die heuglijke gebeurtenis (dat was ze) wordt ons alles in het door de Jezuïeten verspreid argument (programma) uit de doeken gedaan : "Sophia met hare dochters Fides (Geloof), Spes (Hoop) ende Charitas (Barmhartigheid) sal ver-

thoont worden door de jonge Dochters van den Catechismus onder de Bestiering van de Eerw. P. P. der Sociteyt Jesu. Op de *verthoonplaatse van de Confrerie van den H. Sebastianus* binnen Ghendt den 25 ende 27 februari 1740. Op versoek van de Heeren Gouverneurs ende alles tot profyt van de aerme camer deser stadt”.

Het was niet de eerste keer dat de Jezuïeten met hun leerlingen aan toneel deden, doch dan hadden de feesten telkens plaats in hun eigen zaal “Sodaliteit” genaamd en gelegen aan de Korte Meer, daar waar zich thans het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen bevindt.

“Wat de Jezuïeten toegestaan wordt moet ook ons toegestaan worden” betoogden de Vleeshouwers, en ze togen naar het Sint-Sebastiaens-theater om daar eens te gaan tonen waartoe zij op het gebied van komedie-spelen in staat waren.

Het jaar 1776 schijnt voor onze toneelamateurs een vruchtbaar speeljaar geweest te zijn want... Doch laten we liever de Gazette van Gend van donderdag 11 april 1776 aan het (sappige en schilderachtige) woord : “Men laet weten, dat eenige Liefhebbers van de vrye Neiringe der Vleeschhouwers binnen deze Stad de eere zullen hebben van te geven op den Theater van het Gilden van den H. Sebastiaen voor de eerste Vertooninge, Zondag den 14. April 1776, *Den Zegenprael der Toover-Konste, nieuwe Pantomine* in dry deelen, noyt binen deze stad Gend vertoond, welk stuk zal vercierd zyn met verscheyde nieuwe Decoratien, alle nieuwelings uytgevonden. Het Musicq is opgesteld door den vermaerden Schmid, die voor dezen de eere heeft gehad van Musique-Lessen te geven aen H.K.H. de Ards-Hertoginne Marie-Anne, Abdisse (5) van het Kapittel van Praeg; als ook voor dezen Directeur van het Orchester van wijlent den Graeve van Salm, Bisschop van Doornyk. De Decoratien zijn geschilderd door Sr. van Reysschoot (6) en de Dansen gemaekt door Sr. Daubat St. Flour (7). De pryzen zyn naer gewoonte. Men zal beginnen 's naer middags ten vyf uren.”

Dezelfde Pantomine werd op donderdag 18 april hernomen.

Op 16 mei zouden onze comediespelende Vleeshouwers met een nieuwe pantomine voor de dag komen, doch het feit dat Van Reysschoot met het schilderen van sommige dekors niet klaar gekomen was, moest men noodgedwongen de vertoning met een week verdagen. Luister in welke bewoordingen de Gazette van Gend van die tegenslag melding maakt : “Eenige liefhebbers van de vrye neiring der Vleeschhouwers van deze Stad, Ziende d'onmogelykheyd dat de nieuwe Decoratien tot het uytwerken der Pantomine genaemt *De Synagogue ofte Smousebruyloft*, In geene gereedheyd en konden gebragt worden voor

1752

HET GODDELOOS
EN HEYMELYK BEDROG
VOORSIEN DOOR

LIMELLA

DOCHTER VAN

OLLAUS

KONING VANDENEMERKEN,
VOLBRACHT DOOR DE DOODT VAN

SIGRIDA,

ENDE GESTRAFT DOOR

ORMIGERINUS,
TREUR-SPEL.

Zal Speel-wys vertoont worden door de Rym-lievende Lief-hebbers van de Vrye Neiringe van de Vleeschauwers van het groot Vleesch-huys deser Stadt Gendt, ten profyte van de Capelle van de selve Neiringe.

OP-GEDRAEGEN

Aen den Seer Edelen ende Voorsienigen Heer M'her Leonardus Matthias vander Noot, Baron van Kiefegem, Hoog-Bailliu deser Stadt Gendt, &c. &c. En aen Myn Edele Heeren Schepenen vander Keure deser Stadt; mitsgaeders aen den Edelen Heer Henversten, Geswoorne Warandeerdere ende Onderlingen van de Vrye Neiringe van de Vleeschauwers deser Stadt Gendt.

Op den 29. Juny, 2. 9. 16. en 17. July 1752 op den grooten Theater van de Confrerie van den H. SEBASTIAEN, naer middag ten 4. uren en half.

's WEERELYS TONNEEL WORDT HIER VERTOONT,
WAER IN HET QUAEDE OOCK WORDT GELOONT.

Tot Gendt, by Jan Meyer, op d'Hoog-poorte in't gekroont Sweirdt.

Afb. 4. Voorpagina van het Argument

den Donderdag 16 Mey 1776, gelyk men hadde uysesproken (sic); Zy hebben d'eere van het Public kenbaer te maeken dat zy hun vinden verpligt aen te kondigen dat zy de eerste Vertooninge voor vastgesteld hebben op Donderdag den 23 van deze maend." Een paar opmerkingen : De Vleeshouwers schijnen de Joden geen goed hart toegedragen te hebben. Er wordt gesproken van een eerste opvoering. Zouden er nog gevolgd hebben ?

De moed niet verliezend werd inmiddels nog maar eens een "Toover-Konst" voor het voetlicht gebracht. Namelijk op zondag 19 mei.

*
* *

Met dat al vernamen we nog minder dan niets over de artiesten die blijkbaar zo thuis waren in het mimeren en het dansen. Om over die aangelegenheid enigszins ingelicht te worden zijn we verplicht een paar decennien achteruit te gaan. Inderdaad reeds in 1752 is er sprake van toneelspelende Vleeshouwers. Willen we weten wat er in dat jaar met die mannen aan de hand was, dan volstaat het het 4 bladzijden tellende argument te doorbladeren dat de nering ter gelegenheid van hun theaterfeest in omloop brachten.

De voorpagina (zie afb.) vermeldt niet alleen de titel van het op te voeren treurspel, we vernemen meteen dat het opgedragen is aan een keur van hoogwaardigheidsbekleders. Ook dat het ding bestaat uit 5 bedrijven. Tevens dat er gespeeld wordt "ten profyte van de Capelle van de selve neiringe". Het spreekt vanzelf dat men hier het thans ontoegankelijk stukje Vleeshuis bedoelt waar zich de vermaarde muurschildering bevindt. Of wat ervan overgebleven is. (8)

Die voorpagina heeft nog nog iets anders te vertellen. Of liever de factor (programmaopsteller), of iemand anders, die voor de tekst gezorgd heeft. Ogenscheinlijk is die meneer aan de sleur niet ontsnapt waarmee maar al te veel rederijkers al te zeer behept waren. Ik bedoel hun slenter al hun drukwerkjes met chronogrammen ofte "jaerwyzers" ofte "jaerschriften" ofte "tydschriften" ofte "cronicons" te willen doorspekken. Op de voorpagina in kwestie prijkt er alvast een, maar die laten we met opzet links liggen. Elk der 5 samenvattingen van de evenveel bedrijven wordt door zo'n tydwyzer ingeleid. Ik vergat bijna te verklappen dat het maar weinig scheelt of al die jaerschriften verdrinken in hun eigen getraan, verstikken in hun eigen gejammer of verdolen in hun eigen zedengepreek.

Doch laat ons liever het chronogram bekijken dat het eerste bedrijf

aankondigt. Het luidt :

Wat Doet onsUYVer LiefDe qUaet,
aLs sY haer VreeCkt Door VUYL Verraet.

Na het omzetten en optellen van de Romeinse cijfers zien we de volgende rekensom verschijnen :

$$\begin{array}{r} \text{DDD} (= 500 \times 3) = 1500 \\ \text{C} = 100 \\ \text{LLL} (= 50 \times 3) = 150 \\ \text{VVVVVVVVV} (= 5 \times 9) = 45 \\ \text{IIIIII} (= 1 \times 7) = \underline{7} \\ \hline 1802 \end{array}$$

U ziet het : de heer factor heeft ons een jaerschrift voorgeschoteld dat fout is (evenals dat van de voorpagina trouwens). Voor onze "dichter" was er geen O maar een L (= 50) te veel.

Louter als curiosa copieer ik de overige (4) chronogrammen :

Wat DrUck, Wat spYt en sWaer VerDrIet
hIer aen sIgrIDa nU gesChIet.

sIgrIDa VLUgt VoL sWaeren DrUk,
nU VoLgt haer Droever ongeLUk.

orMIgerIn In VoLLen raUW
betreUrt ooCk sIgrIDa sYn VraUW.

LIMeLLas Woest en graUWbaer LeVen
Doet haer nU hIer Van Vreese beVen.

Wie de proef op de som wil maken zal kunnen vaststellen dat alle 4 puzzeltjes O.K. zijn. Dus het jaartal 1752 geven. Is het wel nodig te zeggen dat men ter wille van de letters = cijfers die arme spelling danig geweld aandoet ? Vergeet niet dat Y = II; V = U; W = VV.

Op de 2de bladzijde van het argument maken we kennis met de dramatis personae van het treurspel. Ze zijn talrijk die personen. Hoe talrijk weten we niet want er wordt slechts melding gemaakt van de hoofdrolspelers. De zg. figuranten schijnen anoniem te moeten blijven. Het feit dat de voltallige bezetting van een toneelspel een plaats toebedeeld wordt in een programmablade betekent bijna een unicum : ui-

terst zeldzaam zijn inderdaad de door de rederijkerskamers uitgegeven argumenten die hun acteurs met naam en toenaam vermelden.

Wat ons vooral opvalt bij het beschouwen van die "Persoonen"lijst? Wel dat van de 19 hoofdrollen er 6 verdedigd worden door *Minnes*; 5 door *Van Loos*; 4 door *Van Melles* en 4 door *Deynoodts*. Dus uitsluitend door leden behorend tot de "vier" grote families. Zelfs een De Moor, een Nevelinc, een Serringiers, een Seyssone (ja ! ja !) allemaal mensen die hun stal in het Groot Vleeshuis hadden en bekend stonden als gewaardeerde neringdoenden, schijnen door hun grotere broers feestelijk bedankt te zijn geweest voor de mogelijke tentoonspreading van hun artistieke begaafdheden.

Na dat alles vermeld te hebben, doen we er verkeerdt aan op deze plaats de lijst van onze spelende Vleeshouwers af te schrijven? Dat de vrouwenrollen door gespierde kerels vertolkt worden mag u niet verwonderen. Dat hoorde zo in die tijd. Noteer dat *Fs* = zoon van.

ORMIGERINUS Neve van Olaus, Joannes Minne *Fs* Pieters
LIMELLA Dochter van Olaus, Christiaen Minne *Fs* Maximiliaen
SIGRIDA Vrouwe van Ormigerinus, Laurentius van Loo *Fs* Jacques

OLAUS Koning van Denemerken, Guilielmus van Melle *Fs* Jaspas

I. EDELMAN, Joannes van Melle *Fs* Lieven

II. EDELMAN, Philippe van Melle *Fs* Jans

III. EDELMAN, Lucas van Loo *Fs* Cornelis

IV. EDELMAN, Adrianus Deynoot *Fs* Jans

LICURGUS Mede-werker van den aenslag, Joannes van Melle *Fs*

SONE Van Sigrida, Joannes Deynoot *Fs* Jans (Jans

AMBASSADEUR, Maximiliaen Minne *Fs* Pieters

BODE, Adrianus Minne *Fs* Jacques

KNECHT Van Limella, Laurentius van Loo *Fs* Jacques

TOOVERAER, Adrianus Deynoot *Fs* Jans

LIEFDE, Joannes Deynoot *Fs* Jans

I. CUPIDO, Joannes van Loo *Fs* François

II. CUPIDO, Franciscus van Loo *Fs* Lievens

III. CUPIDO, Guilielmus Minne *Fs* Pieters

IV. CUPIDO, Joannes Minne *Fs* François

LEGER van Denemerken stom

LEGER van Sweden stom (= zwijgende rol)

Ze hoefden geen Prinsenkinderen te zijn, die vleeshouwende theateramateurs, om niet te beseffen dat het niet behoorlijk, niet vriendelijk, niet netjes was hun welwillend publiek al bibberend, al snotterend huiswaarts te laten gaan. Daarom zorgden ze ervoor dat de zilte traan

MET PERMISSIE.

ZAL op heden Zondag den 15. January 1769, door eenige Liefhebbers van de vrye Neiringe van de VISCH-VERKOOPERS deser Stadt Gendt, vertoont worden eene nieuwe PANTOMIME, geintituleert :

D'ONVERWACHTE TOOVERESSE,

OFTE

DE FORTUNE VAN ARLEQUIN,

Deze PANTOMIME in dry Acten, zal verciert zyn met alle syne nieuwe Decoratien, ende differente nieuwe Dansen, onder de directie van Sr. D'AUBAT ST. FLOUR ;

Op den grooten Theater van de Confrerie van den H. SEBASTIAEN.

Men zal betaalen voor den eersten Rang vier schellingen,

Voor den tweeden Rang en Parquet twee schellingen.

Parterre eenen schelling, en op de Gallerye eenen halven schelling ; alles wissel-gelt.

Die believen eenige Logien te hueren, kunnen hun adresseren aen Joffrouw ST. FLOUR, woonende op den Kamier nevens d'Opera.

Men zal niemant admiteren op den Theater; geen Domestiquen en zullen ingaen sonder hunne Meesters.

Men zal precies ten vyf uren en half beginnen.

weggeveegd werd door een stralende, zalige glimlach.

Sr. Matthys van Loo en Adrianus Deynoodt zullen, om dat volprezen doel te bereiken, "verscheyde Dansen executeren van GROOTE CHARACTERES"; alsmede zal door "dry kleine kinderen gedanst worden eenen JALOUSEN DANS". Zo'n dans beeldt het gedoe uit van twee smoorlijk verliefden voor eenzelfde schoonheid, die, o shocking, door een *knaap* voorgesteld wordt.

Sa, terwijl ze het toch over vrijen hadden, waarom zouden ze de gelegenheid laten voorbijgaan de Nieuwe Pantomime over "De Liefde van Arlequin" voor het voetlicht te brengen? Zoveel te meer aangezien een "Kint van negen jaren de principaelste Rolle zal executeren"? De clou van de feestavond zal - u hebt het stellig reeds geraden - een "GROOT TURCKX-BALLET" zijn "alles gecomponeert door Sr. Daubat S. Flour".

De laatste keer dat - als we goed ingelicht zijn - de Vleeshouwers zich aan comédie-spelen gewaagd hebben, dagtekent van een eerste april. Waarom we nog met geen aprilvis geconfronteerd worden. Meer doen dan u de aankondiging van het feestgebeuren medelen, kan in niet. De erin voorkomende details licht u ongetwijfeld zonder mijn hulp uit de tekst. "Antisocialistisch Gilde der Beenhouwersgasten. Op Zondag 1 April 1894, om 6 1/2 ure 's avonds in het lokaal van den Anti Werkliedenbond, Oudburg, 32. Luisterrijke voorstelling ten voordeele van het stichten eener onderstandskas. Het Lijden van Kristus, drama in 8 tafereelen met inleiding en 2 afdeelingen naar de Passie-Spelen van Oberrammergau, naar het werk van H. Rommel, Kannunik. Muziek van Frans Uittenhove. Het stuk zal met 50 personen opgevoerd worden. Zonder naam".

Om te voorkomen dat lastigaards mij ervan beschuldigen "suikerlootjes" te hebben, haast ik mij wereldkundig te maken dat ook de Visverkopers zich aan comédie-spelen durfden bezondigen. Weliswaar in veel mindere mate en zonder het uitdelen van kostbare argumenten. Vandaar dat we u niet kunnen medelen welke Van Loos en welke Minnes het zich veroorloofden in de huid van koningen en jonkvrouwen te kruipen.

Wat er ook van zij, op 12 en 15 febr. 1769 verleende het St-Sebastiaensgilde de gastvrijheid aan de Visverkopersgilde. Dank zij de aankondiging van de vertoningen (zie afb. 5) vernemen we nog enkele wetenswaardigheden betreffende entreprijzen, aanvangsuur en voorwaarden tot de bijwoning van de feesten.

Postscriptum : Als uw slager of beenhouwer u een leren lap voor een mals biefstukje verkoopt of een droge bouilli voor een bloedige rosbief,

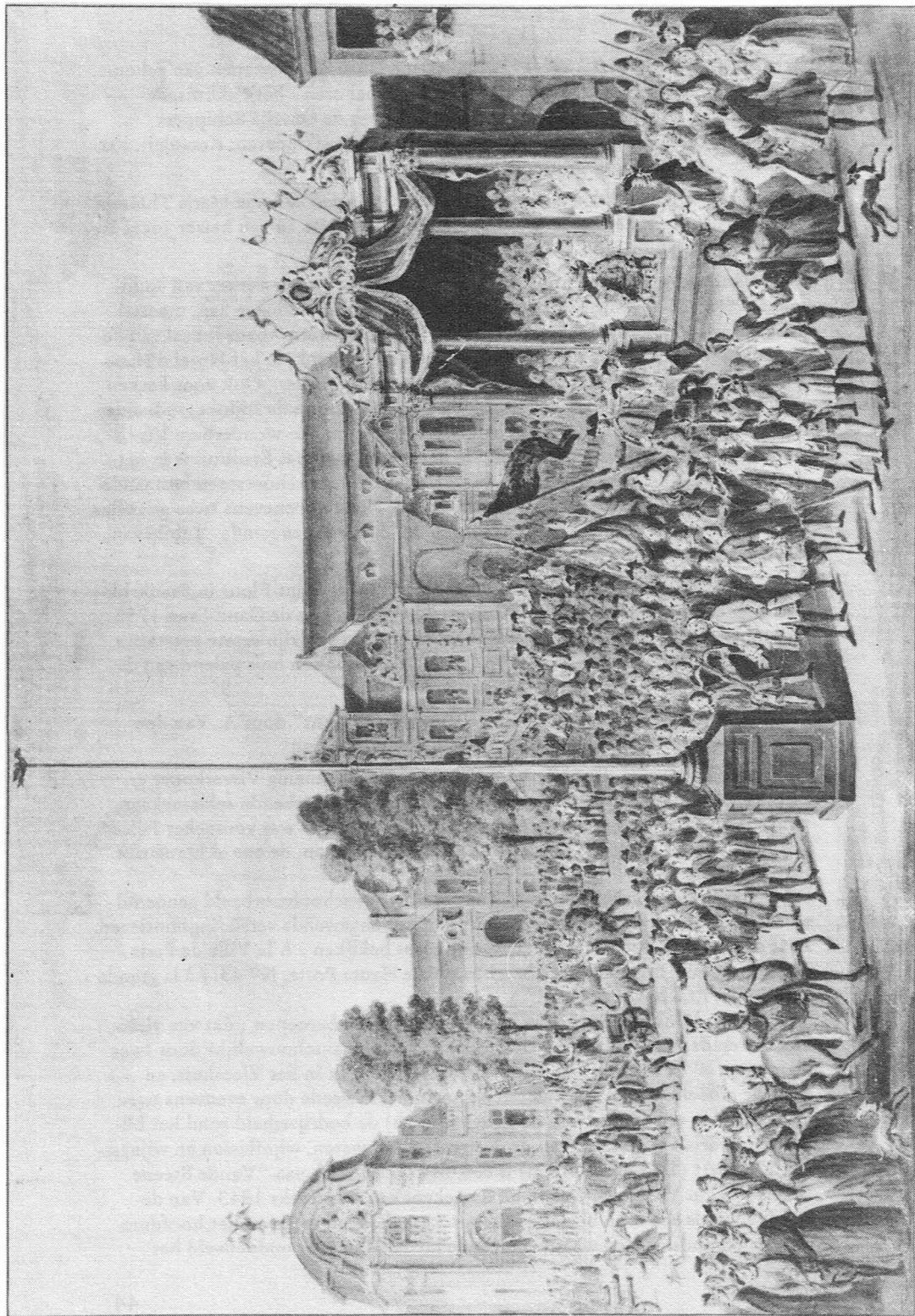
een gemene “tchuisjnk” voor een edele “soepiere”; als uw spekslager u pens meegeeft in plaats van hoofdvlakke, bezie ze in godsnaam met geen schele ogen. Vergeet niet dat men Prinsenkinderen niets kan of mag kwalijk nemen.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) Is het ongepast eraan te herinneren dat het een (Cornelis) SEYSSONE was die zich op 24 april 1452 met 700 à 800 wevers bij Merelbeke opofferde om de aftocht van het Gentse leger te dekken dat op de vlucht geslagen was voor Filips de Goede's krijgsmacht? De heldendaad van die vleeshouwer en vaandrig van de Gentse milite werd meesterlijk bezongen door *Albrecht Rodenbach* in zijn gedicht SNEYSSENS. Een plaat aangebracht tegen een van de muren van het Gemeentehuis van Merelbeke herinnert aan die slachting.
- (2) In feite moest de Cavalcade uitgaan op 1, 9 en 15 juni, doch wegens de ziekte van Keizerin Maria Theresia en het overlijden van haar schoondochter Maria Josepha Walburgis, de 28-jarige echtgenote van Jozef II, waren de overheden verplicht de uitgangen van 9 en 15 juni uit te stellen tot de hogergenoemde data.
- (3) De Vleeshouwers waren de enigen die het recht hadden “met loopende honden en met jachthoorn” het rode beest, het hert, te jagen. Overal in Vlaanderen behalve te Olsene en te Vinderhout. Op 1 okt. 1667 werden ze zelfs door de hoogbaljuw uitgenodigd te gaan jagen tussen Brussel en Leuven, met name in de streek rond Mechelen. Aan dat jachtrecht doen ons een groot houten beeld van een hert en een jachthoorn denken die we in het Bijlokemuseum kunnen gaan bekijken.

Afb. 6. Reproductie van de aquarel van P.J. Goetghebuer (24,5 cm x 33 cm; Stadsarchief), uitgevoerd naar het schilderij van F.K. Marissal (Bijlokemuseum), en voorstellende de historische gaaischieting, die in 1752 op de Kouter plaats greep. Men herkent gemakkelijk (van links naar rechts) de Hoofdwacht (thans Handelsbeurs), de Paardenpost (thans toegevoegd aan de Beurs), het lokaal van de Sint-Sebastiaensgilde (later Posthotel, thans Bank van Parijs en de Nederlanden). Bekijk de bel-etage van het gebouw met zijn tweemaal vier vensterramen, in het midden waarvan zich de ingang deur bevindt. Boven deze deur ontdekt u met veel goede wil het in een nis geplaatst beeld van een handboogschutter. Dit lijkt wel de gaaipers te raken. *Volgt dan het Theater van de Gilde met de enige, ontoereikende, ingang deur.* Geplakt tegen de gevel van het theater en ermee een rechthoek vormend is een huis dat door Daubat S. Flour zou bewoond geweest zijn.

- (4) Bernard de Wilde (Gent 1691-1772) heeft een lange rij ontwerpen van gebouwen op zijn naam staan. Tot de meest bekende behoren : het Pakhuis, de Hoofdwacht, het Hotel Falligan, het Gildehuis van de Onvrije Schippers (Koornelei), het Gildehuis van de Wijnschroeders (Kraankinderen; Kraanlei), het Hotel de Coninck (thans Museum voor Sierkunst).
- (5) Aartshertogin Marie-Anne was een der 11 dochters van keizerin Maria Theresia, dus een zuster van de Franse koningin Marie-Antoinette en van keizer Jozef II. Ze werd geboren in 1738.
- (6) Pieter Norbert van Reysschoot was een gewaardeerde medewerker van architect De Wilde. In menig herenhuis bracht hij wandschilderingen aan, meestal grisailles, o.à. in het Hôtel Oomberghen (= Dammansteen; thans lokaal van de Koninklijke Vlaamse Academie; in het Hôtel de Coninck; in het Hôtel d'Hane Steenhuyse (zoldering van de grote zaal en verder grisailles). Ook voor kerken en kloosters borstelde hij versieringen en doeken : o.a. in de Bijloke; in Baudele; in de St.-Pieterskerk (Christus een blinde genezend; de wonderbare Visvangst); in de St-Baafskerk (grisailles in het koor). Ook het Stadhuis is in het bezit van een Van Reysschoot, nl. de versiering van een schoorsteen bestaande uit een schilderij met als onderwerp De Gentse Handel, benevens twee grisailles. Nog te vermelden zijn de talrijke gravuren die de reeds genoemde "Jubilé van de H. Macarius" illustreren.
- (7) Daubat (of d'Aubat) de St. Flour zou geboren zijn te Saint-Flour in Frankrijk (Auvergne). Hij was "maître de danse attaché au Théâtre de Gand" van 1752 (zijn optreden voor de Vleeschouwers moet dus een van zijn eerste prestaties geweest zijn) tot aan zijn dood (1782). Hij bewoonde een huis palend aan de Schouwburg.
- (8) Zie "De Muurschildering in het Groot Vleeshuis te Gent" door A. Van den Kerkhove, in G.T., febr. 1972, blz. 14-20. Met afbeelding
- (9) We mogen aannemen dat al de Vleeshouwers - en ook menig Visverkoper er prijs op stelden uit te pakken met tot de verbeelding sprekende reclamekaarten. Wie zich op het gebied warempel niet onbetuigd liet was voorzeker *Félix van Loo*. Hij liet namelijk verschillende kaarten drukken, de ene al luxueuzer dan de andere.

De kaart waarvan hierbij een reproductie, mag een schoolvoorbeeld genoemd worden wat de verscheidenheid betreft van de aangewende versieringsmotieven. Laat ons eerst en vooral de begeleidende tekst bekijken : A la Ville de Paris / Félix van Loo / Boucher et Aubergiste, / Rue Haute Porte, N° 43. / à la grande Boucherie, Etal N° 18. / Gand.

Van Loo had dus blijkbaar twee totaal verschillende beroepen : dat van vleeshouwer en dat van herbergier. Het eerste wordt veraanschouwelijkt door twee vignetten : a) de aanvoer van slachtvee, b) een gezicht in het Vleeshuis, en door de afbeelding van osse- en ramskoppen. Het tweede door eveneens twee vignetten : a) een gezicht van de gelagkamer, b) de bedrijvigheid rond het biljart, en door de afbeelding van druivetrossen, wijnvaten, wijnflessen en wijnglazen. De kaart (14,7 cm x 11 cm) is een uitstekend werk van "Vande Steene Frères, rue du Verger, 5, Gand" en dagtekent van omstreeks 1843. Van dezelfde Félix is een even belangwekkende kaart bekend waarvan het hoofdmotief der compositie bestaat uit een ronde medaille in wier middenveld het

“portret” van een schaap gegraveerd is. De tekst luidt : “Félix van Loo, boucher 1er Prix / pour l’Agneau / dit Huyslam / 1845 / engraisné par Bruno Vercauteren.” Bovendien meldt ons het kaartje dat de vleeshouwerij is “établi à la grande Boucherie, étal N° 18, demeurant rue dite oude Kerkweg N° 20 près la fleur de Blé à Ackergem”. (De Oude Kerkweg is thans de H. Bloedstraat; de fleur de Blé was het uithangbord van een herberg; naderhand werd een straat naar dat uithangbord genoemd.) We hebben de indruk dat de verhuizing voor Félix geen uitbreiding maar ook geen vervlaamsing van zijn zaak teweeggebracht heeft.

- (10) De leden van de Vleeshouwersgilde op oorlogsvoet zoals die afgebeeld waren op de muurschildering van het in 1911 afgebroken Godshuis van Sint Jan en Sint Pauwel, beter bekend als “De Leugemeete”, gecitueerd aan de Brugsepoortstraat. Op de schildering marcheert de Gilde als eerste, voornaamste en machtigste van de 53 (misschien 59) ambachtsgilden. In de stoet was ze voorafgegaan door de Witte Kaproenen en de kruisboogschutters en gevolgd door de Visverkopers. Haar banier die op de afbeelding maar een vormeloze vlek is dienen we versierd te zien met een witte os, staande op een strook groene weide, het geheel geplaatst voor een rode achtergrond. (Zie de wit-zwarte afbeelding ervan in G.T., Jg. 1, blz. 91). Onze afbeelding is slechts een kopie van de door H. Koechlin vervaardigde calque die in het Bijlokmuseum bewaard wordt.

LITERATUUR

1. Beschryvinge van het zeven honderdjaerig Jublié v.d. H. Macarius, Gent, 1767
2. Pr. Claeys, Histoire du Théâtre à Gand, Gand, 1892
3. P. Kluyskens, De Gentse Kunstenaarsfamilie Van Reysschoot, in De Gentenaar, 271271 en 030172
4. Dr. H. Pauwels, De Schoorstenen v.h. Stadhuis te Gent, Gent, 1952
5. A. van Werveke, Prinsenkinderen, in Bijdragen tot de Geschiedenis en de Oudheidkunde van Vlaanderen, Gent, 1927
6. A. van Werveke, Een Voorrecht v.d. Gentsche Vleeschouwers, in Gazette van Gent, 021227
7. Prof. Dr. H. van Werveke, De Gentse Vleeshouwers onder het Oud Regime, in Handelingen der Maatschappij v. Gesch. en Oudhk. te Gent, Gent, 1948
8. M. Van Wesemael, Wetenswaardigheden, in Tijdschrift v. Slagers en Spekslagers te Gent, mei 1959
9. M. van Wesemael, Voetklemmen en Schietgeweren verborgen in onschuldige argumenten, in Jaarboek 1967 van “De Fontaine.
10. Wegwijzers van Gent